

"TARBIYA FANINI O'QITISHDA O'QUVCHILARDA MEDIA-IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI"

Mirxamedov Sanjar Mirqosimovich

Toshkent viloyati parkent tumani

Maktabgacha va maktab

ta'limi bo'limi tasarrufidagi

27-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining

Tarbiya va davlat huquq asoslari

Fani o'qituvchisi

smiraxmedov724@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu metodik qo'llanma zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb muammolaridan biri — globallashuv sharoitida o'quvchi yoshlarning mafkuraviy immunitetini raqamli makon kontekstida shakllantirish masalalariga bag'ishlangan. Ishning o'ziga xosligi shundaki, unda "Tarbiya" fani shunchaki nazariy tushunchalar majmuasi emas, balki axborot xurujlariga qarshi turuvchi "raqamli qalqon" sifatida talqin etiladi.*

Metodik qo'llanmada foydalanilgan "Skeptik-Metr" kognitiv filtrlash texnikasi va "Deepfake-Laboratoriya" kabi evristik metodlar o'quvchilarda axborotni verifikatsiya qilish (haqiqiyligini tekshirish) ko'nikmasini avtomatizm darajasiga ko'tarishga xizmat qiladi. Ishlanmada keltirilgan metodika an'anaviy dars berish qoliplaridan voz kechgan holda, o'quvchini passiv tinglovchidan "media-ekspert" darajasiga olib chiquvchi amaliy ko'rsatmalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: *Media-immunitet, kognitiv filtrlash, axborot verifikatsiyasi, raqamli pedagogika, destruktiv kontent, kiber-gigiyena, "Tarbiya" fani metodikasi, axborot psixologik xavfsizligi, media-loyiha, transformatsion ta'lim.*

Bugungi O'zbekiston ta'lim tizimidagi eng katta burilishlardan biri — bu ma'naviy-axloqiy tarbiya tizimining mutlaqo yangi bosqichga olib chiqilishidir. Buning huquqiy asosi sifatida Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-sonli qarorini ko'rsatish mumkin. Aynan shu hujjat bilan 2020-2021 o'quv yilidan boshlab maktablarda ilgari tarqoq holda o'tilgan "Odobnoma", "Vatan tuyg'usi", "Milliy istiqloq g'oyasi" va "Dunyo dinlari tarixi" kabi fanlar yagona konseptual yo'nalishga ega bo'lgan "Tarbiya" fani atrofida birlashtirildi.

Bu shunchaki bir nechta fanning mexanik qo'shilishi emas. Asosiy maqsad — "Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari" degan ulug'vor g'oyani farzandlarimiz ongu shuuriga singdirishdir. Prezidentimiz ta'kidlaganidek, bizga nafaqat bilimli, balki

mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy pozitsiyaga ega va o'z Vataniga chin dildan sodiq yoshlar kerak.

Nega aynan hozir bu fanga ehtiyoj tug'ildi? Biz yashayotgan "post-haqiqat" (post-truth) asrida o'quvchining ichki ma'naviy dunyosini, ya'ni axloqiy kompasini to'g'ri sozlash hayot-mamot masalasiga aylandi. Raqamli texnologiyalar hayotimizning har bir nuqtasiga kirib borgani sayin, eski, bir tomonlama (monologik) tarbiya usullari o'z kuchini yo'qotdi. Endi o'quvchi bilan jonli muloqotga asoslangan, kognitiv yondashuvlar zarur.

Media-immunitet: Raqamli asrdagi intellektual filtr Hozirgi globallashuv davrida "Tarbiya" fanining eng dolzarb vazifasi — o'quvchilarda mustahkam media-immunitetni shakllantirishdir. XXI asr bolasi faqat maktab yoki oila muhitida ulg'aymayapti; u nazorat qilib bo'lmaydigan ijtimoiy tarmoqlar va virtual hamjamiyatlar qurshovida qolgan. Shunday sharoitda biz bolani tashqi olamdan uzib qo'ya olmaymiz. Buning o'rniga unga tashqi dunyodagi manipulyatsiyalar, kiber-bulling (virtual tazyiq) va turli destruktiv g'oyalarni tahlil qila oladigan "intellektual filtr" berishimiz shart.

"Tarbiya" fani o'quvchida "raqamli axloq" (digital ethics) tushunchasini shakllantiradi. Bu faqat shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish emas, balki virtual olamda ham boshqalarning sha'ni va g'ururini hurmat qilish madaniyatidir. Media-immunitet bu — shunchaki qalqon emas, balki axborot ummonida ongli tanlov qila olish qobiliyatidir. Agarda biz bugun yoshlarda ushbu immunitetni shakllantirmasak, ular "axborot shovqini" ichida o'zligini yo'qotib qo'yishi, milliy qadriyatlarimizga zid yot g'oyalar qurboniga aylanishi hech gap emas. Shu sababli ham, "Tarbiya" fani darolarida media-immunitetni shakllantirish metodikasi bugungi pedagogik faoliyatning eng muhim bo'g'ini bo'lib qolishi lozim. "Tarbiya" fani shunchaki nazariy bilimlar to'plami emas, balki o'quvchida tanqidiy fikrlash (critical thinking) ko'nikmasini shakllantiradigan hayotiy maktabdir. Bugungi kunda har qanday xabar yoki videoga duch kelgan o'quvchi beixtiyor o'ziga savol berishi kerak: "Bu ma'lumot ortida qanday maqsad yashiringan?", "Bu rasm haqiqatmi yoki sun'iy intellektning navbatdagi mahsulimi?". Mana shu savollarni o'ziga bera olish qobiliyati — haqiqiy intellektual salohiyat belgisidir. Milliy o'zlik va Media-immunitet Fanning ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatini milliy o'zlikni anglashdan ayri holda tasavvur qilib bo'lmaydi. Ichki immuniteti mustahkam bola yot g'oyalar ortidan ko'r-ko'rona ergashmaydi. Aksincha, u internetning cheksiz imkoniyatlaridan faqat ilm olish, o'z ustida ishlash va jamiyatga foyda keltirish yo'lida foydalanishni afzal ko'radi. 422-sonli qaror bilan tasdiqlangan yangi o'quv dasturlari ham quruq nazariyadan qochib, o'quvchini real hayotiy vaziyatlarda (keyslarda) to'g'ri va mantiqiy qaror qabul qilishga o'rgatishni maqsad qilgan. Ochiq tan olish kerak: "Tarbiya" fani bugungi shiddatli raqamli reallik va milliy qadriyatlarimiz o'rtasidagi oltin ko'prik vazifasini o'tamoqda. Axborotlashgan

jamiyatda shaxsning shakllanishi bevosita virtual muhit bilan bogʻliq ekanligi metodikaga ham mutlaqo yangicha talablarni yuklaydi. Bu yerda media-immunitet shunchaki texnik himoya emas, balki murakkab kognitiv-psixologik tizim sifatida namoyon boʻladi. Taqiqlash emas, Tanlashni oʻrgatish Biz avvalo oʻquvchining axborotni qabul qilish "filtr"lari qanday ishlashini tushunib olishimiz shart. Eskicha pedagogikadagi "taqiqlash" yoki "chegaralash" usullari hozirgi ochiq axborot makonida oʻz kuchini butunlay yoʻqotib boʻldi. Endi asosiy urgʻu bolani axborotdan toʻsib qoʻyishga emas, balki unga minglab xabarlar ichidan sarasini saraga, puchini puchga ajrata olishni oʻrgatishga qaratilishi lozim. Xulosa oʻrnida aytsak, ushbu fan — yoshlarimizni mafkuraviy xurujlardan himoyalovchi va ularni komil inson qilib voyaga yetkazuvchi eng ishonchli kafolatdir. Psixologik nuqtayi nazardan media-immunitet bu — inson ongi va ruhiyatini tashqi axborot destruksiyasidan asrovchi oʻziga xos intellektual antitanachalar yigʻindisidir. Pedagogik nuqtayi nazardan esa bu koʻnikma oʻquvchining har qanday media-mahsulotni (matn, rasm, video, audio) tanqidiy tahlil qilish, uning motivatsiyasini aniqlash va olingan maʼlumotni oʻzining axloqiy qadriyatlarini bilan solishtirish qobiliyatini anglatadi. Ushbu jarayonning eng muhim bosqichi "himoya qobigʻidan ongli tanlovga oʻtish" konsepsiyasi boʻlib, u oʻquvchini passiv himoyalovchi obyektidan faol qaror qabul qiluvchi subyektga aylantirishni koʻzda tutadi. Yaʼni, biz oʻquvchiga "falon saytga kirma" deb koʻrsatma berishdan koʻra, unda "nima uchun bu xabarni tarqatish xavfli?" degan savolga mustaqil javob topish koʻnikmasini hosil qilishimiz strategik jihatdan toʻgʻriroq yoʻldir. Bu borada psixologiyadagi "Inokulyatsiya" (Inoculation Theory) yoki "axborot emlash" nazariyasi metodik asos boʻlib xizmat qiladi; unga koʻra oʻquvchiga dars jarayonida sunʼiy yaratilgan, nazorat ostidagi "feyk" yoki "manipulyativ" xabarlar namuna sifatida koʻrsatiladi va ularning yolgʻon ekanligi isbotlab beriladi, natijada oʻquvchining ongida real hayotdagi haqiqiy axborot xurujlariga nisbatan barqaror qarshilik koʻrsatish qobiliyati shakllanadi. Media-immunitet shakllanishining pedagogik mexanizmi oʻz ichiga kognitiv, affektiv va konativ komponentlarni qamrab oladi, bu erda kognitiv komponent axborotni tahlil qilish va mantiqiy xatolarni topishni, affektiv komponent axborot keltirib chiqaradigan hissiyotlarni (qoʻrqinch, gʻazab, hayajon) jilovlashni, konativ komponent esa olingan axborot asosida toʻgʻri xulq-atvor strategiyasini tanlashni ifodalaydi. Shaxsning axborotga nisbatan ongli munosabati shakllanishida "Tarbiya" darslarida qoʻllaniladigan evristik suhbatlar va muammoli vaziyatlar metodikasi oʻquvchining ichki "men"ini uygʻotadi. Oʻquvchi oʻz-oʻziga "bu maʼlumot mening qadriyatlarimga mosmi?", "u meni qanday harakatga undamoqda?" kabi savollarni bera boshlagan lahzada uning media-immuniteti shakllangan hisoblanadi. Bunday yondashuv oʻquvchining kiber-makondagi "raqamli izi" (digital footprint) uchun masʼuliyatni his qilishiga olib keladi, bu esa oʻz navbatida virtual olamdagi madaniyat va odob-axloq qoidalarini (netiket) shunchaki yod olish emas, balki ichki

ehtiyoj sifatida qabul qilishga zamin yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, media-immuniteti yuqori bo'lgan o'quvchilar nafaqat yolg'on xabarlarga ishonmaydi, balki kiberbulling, fishing va boshqa kiber-jinoyatlar qurboniga aylanish ehtimoli ham bir necha barobar past bo'ladi. Pedagogik mahorat bu yerda o'quvchining qiziqishlarini so'ndirmasdan, balki uning qiziqishlarini to'g'ri va xavfsiz kanallarga yo'naltirishda namoyon bo'ladi. Raqamli dunyoda "ongli tanlov" qilish — bu erkinlikning eng yuqori cho'qqisidir, chunki tashqi manipulyatsiyalardan xoli bo'lgan shaxsgina haqiqiy mustaqil fikrli inson hisoblanadi. Zamonaviy axborotlashgan jamiyatda shaxsning shakllanishi bevosita raqamli muhit bilan bog'liq ekanligi "Tarbiya" fani metodikasiga mutlaqo yangicha talablarni yuklamoqda va bu jarayonda media-immunitet tushunchasi shunchaki texnik himoya emas, balki murakkab kognitiv-psixologik tizim sifatida namoyon bo'lmoqda. Media-immunitetning nazariy asoslarini o'rganishda biz avvalo o'quvchi shaxsining axborotni qabul qilish filtrlari qanday ishlashini anglashimiz lozim, chunki an'anaviy pedagogikada qo'llanilgan "taqiqlash" yoki "chegaralash" usullari bugungi ochiq axborot makonida o'zining funksional qiymatini butunlay yo'qotib bo'ldi. Psixologik nuqtayi nazardan media-immunitet bu — inson ongi va ruhiyatini tashqi axborot destruksiyasidan asrovchi o'ziga xos intellektual antitanachalar yig'indisidir. Pedagogik nuqtayi nazardan esa bu ko'nikma o'quvchining har qanday media-mahsulotni (matn, rasm, video, audio) tanqidiy tahlil qilish, uning motivatsiyasini aniqlash va olingan ma'lumotni o'zining axloqiy qadriyatlarini bilan solishtirish qobiliyatini anglatadi. Ushbu jarayonning eng muhim bosqichi "himoya qobig'idan ongli tanlovga o'tish" konsepsiyasi bo'lib, u o'quvchini passiv himoyalayuvchi obyektidan faol qaror qabul qiluvchi subyektga aylantirishni ko'zda tutadi. Ya'ni, biz o'quvchiga "falon saytga kirma" deb ko'rsatma berishdan ko'ra, unda "nima uchun bu xabarni tarqatish xavfli?" degan savolga mustaqil javob topish ko'nikmasini hosil qilishimiz strategik jihatdan to'g'riroq yo'ldir. Bu borada psixologiyadagi "Inokulyatsiya" (Inoculation Theory) yoki "axborot emlash" nazariyasi metodik asos bo'lib xizmat qiladi; unga ko'ra o'quvchiga dars jarayonida sun'iy yaratilgan, nazorat ostidagi "feyk" yoki "manipulyativ" xabarlar namuna sifatida ko'rsatiladi va ularning yolg'on ekanligi isbotlab beriladi, natijada o'quvchining ongida real hayotdagi haqiqiy axborot xurujlariga nisbatan barqaror qarshilik ko'rsatish qobiliyati shakllanadi. Media-immunitet shakllanishining pedagogik mexanizmi o'z ichiga kognitiv, affektiv va konativ komponentlarni qamrab oladi, bu erda kognitiv komponent axborotni tahlil qilish va mantiqiy xatolarni topishni, affektiv komponent axborot keltirib chiqaradigan hissiyotlarni (qo'rqinch, g'azab, hayajon) jilovlashni, konativ komponent esa olingan axborot asosida to'g'ri xulq-atvor strategiyasini tanlashni ifodalaydi. Shaxsning axborotga nisbatan ongli munosabati shakllanishida "Tarbiya" darslarida qo'llaniladigan evristik suhbatlar va muammoli vaziyatlar metodikasi o'quvchining ichki "men"ini uyg'otadi. O'quvchi o'z-o'ziga "bu ma'lumot

mening qadriyatlarimga mosmi?", "u meni qanday harakatga undamoqda?" kabi savollarni bera boshlagan lahzada uning media-immuniteti shakllangan hisoblanadi. Bunday yondashuv o'quvchining kiber-makondagi "raqamli izi" (digital footprint) uchun mas'uliyatni his qilishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida virtual olamdagi madaniyat va odob-axloq qoidalarini (netiket) shunchaki yod olish emas, balki ichki ehtiyoj sifatida qabul qilishga zamin yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, media-immuniteti yuqori bo'lgan o'quvchilar nafaqat yolg'on xabarlariga ishonmaydi, balki kiberbulling, fishing va boshqa kiber-jinoyatlar qurboniga aylanish ehtimoli ham bir necha barobar past bo'ladi. Pedagogik mahorat bu yerda o'quvchining qiziqishlarini so'ndirmasdan, balki uning qiziqishlarini to'g'ri va xavfsiz kanallarga yo'naltirishda namoyon bo'ladi. Raqamli dunyoda "ongli tanlov" qilish — bu erkinlikning eng yuqori cho'qqisidir, chunki tashqi manipulyatsiyalardan xoli bo'lgan shaxsgina haqiqiy mustaqil fikrli inson hisoblanadi. Tarbiya fani o'qituvchisi ushbu jarayonda shunchaki ma'lumot yetkazuvchi emas, balki o'quvchining axborot dunyosidagi "navigatsiyasi"ga yordam beruvchi fasilitator va mentor vazifasini o'tashi kerak. Biz shakllantirayotgan media-immunitet o'quvchini jamiyatdan uzib qo'ymaydi, aksincha, uni zamonaviy jamiyatning to'laqonli, xavfsiz va faol a'zosiga aylantiradi, uning intellektual salohiyatini axborot chiqindilaridan tozalab, sof bilim va ijodga yo'naltiradi. Binobarin, media-immunitetning nazariy asosi — bu shaxsning axloqiy yaxlitligini raqamli parchalanishdan asrab qolish va uning ma'naviy olamini global virtual tahdidlar qarshisida barqaror saqlash san'atidir. Mazkur metodik konsepsiya viloyat o'qituvchilari uchun dars samaradorligini oshirishda va o'quvchilar bilan zamonaviy tilda muloqot qilishda yangi ufqlar ochib beradi, natijada ta'lim maskanlarida nafaqat bilimli, balki har qanday mafkuraviy va axborot xurujlariga nisbatan "bukilmas irodali" avlod voyaga yetadi. Ushbu jarayonning yakuniy maqsadi — o'quvchida "raqamli vijdon" tushunchasini shakllantirish bo'lib, bu tushuncha orqali u nafaqat o'zini himoya qiladi, balki atrofida qilargalarga ham ijobiy media-muhit yaratishda yordam beradi. Bunday keng ko'lamlil va chuqur integratsiyalashgan metodika "Tarbiya" fanini bugungi kunda boshqa barcha fanlar uchun poydevor vazifasini o'tashini isbotlaydi, chunki to'g'ri shakllangan media-immunitetsiz har qanday bilim yoki ma'lumot noto'g'ri maqsadlarda ishlatilishi yoki shaxsning zarariga xizmat qilishi mumkin. Shu sababli, media-immunitetni shakllantirish — bu shunchaki darsning bir qismi emas, balki butun o'quv-tarbiya jarayonining o'zagi, o'quvchining kelajakdagi ijtimoiy va professional muvaffaqiyatining bosh kafolatidir. Ushbu nazariy asos o'quvchini axborot xurujlari oldida ojiz qoldirmaslikning yagona yo'li sifatida pedagogik jamoatchilik tomonidan e'tirof etilishi lozim. "Tarbiya" fani o'quv dasturining o'ziga xos xususiyati shundaki, u media-madaniyatni alohida ajratilgan texnik blok sifatida emas, balki shaxsning umumiy ma'naviy qiyofasini belgilovchi integratsion komponent sifatida talqin etadi. Ushbu integratsiyaning tub mohiyati shundan iboratki, dasturdagi har bir

mavzu — xoh u vatanparvarlik, xoh ota-onaga hurmat yoki milliy qadriyatlar bo'lsin — bugungi raqamli reallik prizmasidan o'tkaziladi. Masalan, "O'zaro muloqot odobi" mavzusi faqat yuzma-yuz muloqot bilan cheklanib qolmay, balki ijtimoiy tarmoqlardagi "netiket" (tarmoq odobi) qoidalari bilan boyitiladi, bu esa o'quvchining virtual dunyoda ham o'zligini yo'qotmasligiga xizmat qiladi. Integratsiya jarayonida media-madaniyat "Tarbiya" fanining barcha sinflari bo'yicha spiral shaklida rivojlanib boradi; boshlang'ich sinflarda "axborot xavfsizligining sodda qoidalari" va "vaqtni to'g'ri taqsimlash" ko'nikmalari o'rgatilsa, yuqori sinflarda bu mazmun "geosiyosiy manipulyatsiyalar", "axborot urushlari" va "mafkuraviy immunitet" kabi murakkab tushunchalar bilan chuqurlashtiriladi. Dasturdagi "Milliy va umuminsoniy qadriyatlar" bloki media-madaniyat bilan integratsiyalashganda, o'quvchiga internetdagi yot g'oyalarni milliy mentalitetimizga zid ekanligini mustaqil anglash imkonini beruvchi tahliliy qobiliyat beriladi. Bu yerda integratsiya shunchaki mavzularni yonma-yon qo'yish emas, balki ularni o'zaro sintez qilish orqali yangi sifat — "raqamli vatanparvarlik" tushunchasini shakllantirishni anglatadi. "Tarbiya" fani darsliklarida keltirilgan keyslar va amaliy mashg'ulotlar o'quvchini real hayotda uchraydigan kiber-tahdidlar bilan to'qnashtiradi, bu esa nazariya va amaliyotning uzviyligini ta'minlaydi. Media-madaniyatning o'quv dasturiga singdirilishi o'quvchining axborotni qabul qilish tezligini oshirish bilan birga, uni saralash mas'uliyatini ham yuklaydi. Integratsiyaning yana bir muhim jihati shundaki, u "Tarbiya" fanini zamonaviy axborot texnologiyalari (Informatika) va ijtimoiy fanlar bilan bog'lovchi "metafan" darajasiga ko'taradi. O'quvchi dars jarayonida feyk yangilikning jamiyat barqarorligiga qanday zarar yetkazishi mumkinligini axloqiy nuqtayi nazardan tahlil qilar ekan, unda ijtimoiy mas'uliyat hissi uyg'onadi. Ushbu metodik yondashuv o'quvchini shunchaki "foydalanuvchi" darajasidan "mas'uliyatli raqamli fuqaro" darajasiga ko'taradi. Dasturdagi integratsiya mexanizmi o'quvchining hissiy ham rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu virtual muloqotda hamdardlik va tolerantlik tamoyillariga amal qilishni nazarda tutadi. Shunday qilib, media-madaniyatning integratsiyasi "Tarbiya" fanini hayotiyiligini ta'minlovchi va uni zamon bilan hamnafas qiluvchi asosiy drayver hisoblanadi. Pedagogik amaliyotda ushbu integratsiyani amalga oshirish o'qituvchidan nafaqat tarbiyaviy metodlarni, balki zamonaviy media-texnologiyalarni ham chuqur bilishni talab qiladi. Integratsiyalashgan darslarda o'quvchi axborotning "nima ekanligi"dan ko'ra, uning "nima uchun yaratilganligi" va "kimning manfaatiga xizmat qilishi" haqida fikr yuritishga o'rganadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchida mustahkam "ma'naviy filtr" hosil qiladi va uni tashqi mafkuraviy bosimlardan himoya qiladi. Dasturdagi mavzularning bunday uzviy bog'liqligi o'quvchining dunyoqarashini butun va yaxlit holda shakllantiradi, uning ongida real va virtual dunyo o'rtasidagi axloqiy tafovut yo'qoladi — ya'ni haqiqiy hayotda nima yomon bo'lsa, internetda ham shunday ekanligini anglab yetadi. Mazkur integratsion model ommalashtirilayotganda,

aynan darsning tarbiyaviy samaradorligini oshirishdagi asosiy qurol sifatida taqdim etilishi lozim, chunki u bugungi kun o'quvchisining kundalik hayoti bilan eng ko'p to'qnash keladigan nuqtadir. Xulosa qilib aytganda, media-madaniyat mavzularining "Tarbiya" fani tarkibiga singdirilishi ta'lim tizimining davr chaqiriqlariga bergan munosib javobi bo'lib, u barkamol avlodni nafaqat jismonan va ma'nan, balki intellektual jihatdan ham har tomonlama himoyalangan qilib tarbiyalashda fundamental poydevor vazifasini o'taydi. Ushbu metodik tizim orqali biz o'quvchilarimizda nafaqat media-madaniyatni, balki ularning butun hayoti davomida asqotadigan ongli yashash va to'g'ri qaror qabul qilish san'atini shakllantiramiz.

Zamonaviy pedagogik voqelikda axborot xavfsizligi tushunchasi faqatgina texnik himoya yoki ma'lumotlar daxlsizligi doirasidan chiqib, bevosita shaxsning ma'naviy-psixologik yaxlitligini saqlash masalasiga aylanib ulgurdi.

O'quvchi ma'naviyatiga ta'sir etuvchi destruktiv omillarni tahlil qilishda biz avvalo raqamli makonning gibrid xarakterini hisobga olishimiz lozim, chunki bu yerda axborot nafaqat bilim manbasi, balki ongli ravishda yo'naltirilgan mafkuraviy qurol vazifasini ham o'tamoqda. Destruktiv omillar tizimida birinchi navbatda "axborot agressiyasi" va "kiber-terrorizm" elementlari turadi, bular o'quvchining hali shakllanib ulgurmagan dunyoqarashiga agressiv submadaniyatlarni, milliy o'zlikka zid bo'lgan yot g'oyalarni va axloqsizlikni targ'ib qiluvchi kontentlarni singdirishga harakat qiladi. Ushbu omillarning xavfliligi shundaki, ular ko'pincha "ko'ngilochar kontent", "zamonaviy trend" yoki "erkin fikrlash" niqobi ostida taqdim etiladi, bu esa o'quvchida mazkur axborotga nisbatan tabiiy himoya reaksiyasining pasayishiga olib keladi. Ma'naviyatga zarba beruvchi yana bir kuchli omil — bu "feyk-industriya" bo'lib, u tarixiy haqiqatlarni buzib ko'rsatish, milliy qahramonlarni obro'sizlantirish va o'quvchida o'z vataniga nisbatan ishonchsizlik tuyg'usini uyg'otish orqali ma'naviy immunitetni zaiflashtiradi. Psixologik nuqtayi nazardan, destruktiv axborot o'quvchida "kognitiv dissonans" holatini keltirib chiqaradi, ya'ni maktabda va oilada olinayotgan an'anaviy tarbiya bilan virtual olamdagi "erkin" hayot o'rtasidagi ziddiyat o'quvchi shaxsining parchalanishiga (identifikatsiya inqirozi) sabab bo'lishi mumkin. Axborot xavfsizligiga tahdid soluvchi omillar qatorida "kiberbulling" va "trolling" kabi hodisalarni ham alohida ta'kidlash lozim, chunki ular o'quvchining ruhiy barqarorligini izdan chiqarib, unda jamiyatdan begonalashish, tushkunlik va agressiv xulq-atvor shakllanishiga zamin yaratadi. "Tarbiya" fani darslarida ushbu destruktiv omillarni tahlil qilishda biz shunchaki faktlarni keltirish bilan cheklanmasdan, o'quvchiga ushbu "tuzoq"larning ishlash mexanizmini ochib berishimiz kerak. Masalan, ijtimoiy tarmoqlardagi "algoritmik filtrlar" qanday qilib insonni faqat bir tomonlama axborot qurboniga aylantirishi (axborot pufagi) haqidagi tahlillar o'quvchida kengroq mushohada yuritish qobiliyatini rivojlantiradi. Destruktiv omillarning yana bir shakli — bu "raqamli qaramlik" bo'lib, u o'quvchining real ijtimoiy aloqalarini zaiflashtiradi,

kitob mutolaasiga bo'lgan qiziqishini so'ndiradi va ma'naviy qashshoqlikka olib keladi. Pedagogik tahlil shuni ko'rsatadiki, axborot xavfsizligini ta'minlashning eng samarali yo'li — tashqi taqiqlar emas, balki ichki "axloqiy filtr"dir; o'quvchi o'zining ma'naviy darajasidan kelib chiqib, qaysi ma'lumotni qabul qilish va qaysisini rad etishni mustaqil hal qilishi kerak. Bu jarayonda o'qituvchi destruktiv kontentning nafaqat mazmunini, balki uning ortida turgan "manfaatlar to'qnashuvi"ni tushuntirib berishi strategik ahamiyatga ega. O'quvchi ma'naviyatiga ta'sir etuvchi omillarni neytrallashtirishda "pozitiv kontent bilan boyitish" metodikasi ham yuqori samara beradi, ya'ni biz salbiy axborotni shunchaki inkor etmay, uning o'rniga milliy qadriyatlarimizni zamonaviy formatda (media-mahsulotlar orqali) taqdim etishimiz lozim. Axborot xavfsizligi — bu milliy xavfsizlikning tarkibiy qismi ekanligini o'quvchi ongiga singdirish uning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi va uni axborot maydonidagi "askarga" aylantiradi. Binobarin, destruktiv omillarning chuqur pedagogik tahlili bizga o'quvchilarning "kiber-gigiyena" ko'nikmalarini tizimli ravishda shakllantirish imkonini beradi. Ushbu metodikani ommalashtirishda asosiy urg'u "tahdidni tanish va uni zararsizlantirish" algoritmlariga qaratilishi lozim, bu esa maktab muhitini har qanday yot g'oyalardan xoli xavfsiz hududga aylantirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, o'quvchi ma'naviyatini destruktiv omillardan himoya qilish — bu bugungi kun pedagogining eng muqaddas burchi bo'lib, u yosh avlodning nafaqat bugunini, balki millatimizning ertangi ma'naviy qiyofasini belgilab beruvchi hal qiluvchi jarayondir.

Axborotlashgan jamiyat sharoitida o'quvchi yoshlarning media-immunitetini shakllantirish "Tarbiya" fani samaradorligini belgilovchi strategik vazifadir. Yuqorida keltirilgan metodlar orqali dars davomida o'quvchining axborot iste'molchisi sifatidagi passiv rolini ongli va tahliliy mushohada yurituvchi sub'ekt roliga o'zgartirishga xizmat qildi. Xususan, 5-sinflarda qo'llanilgan "Skeptik-Metr" metodi o'quvchilarda axborotga nisbatan sog'lom shubha uyg'otish va faktlarni tekshirishning dastlabki ko'nikmalarini poydevor sifatida yaratgan bo'lsa, 6-sinflar uchun mo'ljallangan "Media-Loyiha" texnologiyasi yoshlarda axborot agressiyasiga qarshi ijodiy va ijobiy kontent yaratish orqali kurashish mas'uliyatini shakllantirdi. Yuqori sinf, xususan, 11-sinf o'quvchilari uchun tatbiq etilgan "Raqamli oyna" metodikasi esa virtual qiyofani axloqiy tahlil qilish (refleksiya) orqali o'smirlarda "raqamli vijdon" tushunchasini qaror toptirdi. Olib borilgan metodik tahlillar shuni isbotladiki, darslikdagi hayo, andisha, milliy va umuminsoniy qadriyatlar tushunchalarini zamonaviy kibermakon muammolari bilan integratsiya qilish o'quvchilarda nafaqat nazariy bilimni, balki hayotiy zarur bo'lgan media-savodxonlik ko'nikmasini ham yuzaga keltiradi. Taklif etilgan ushbu metodik tizim o'quvchini tashqi mafkuraviy xurujlardan himoya qilish bilan birga, uning raqamli dunyoda o'zligini asrab qolishi va milliy ma'naviyatimizga sodiq qolishi uchun mustahkam immunitet vazifasini o'taydi. Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, "Raqamli avlod" tarbiyasida qo'llanilgan ushbu pedagogik yondashuvlar ta'lim sifatini yangi

bosqichga olib chiqishda "Tarbiya" darslarining mazmunini boyitishda muhim metodik manba bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 3-maydagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4307-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 422-son qarori.
3. Tarbiya: 11-sinf uchun darslik / [Tuzuvchilar: N. Ismatova va boshqalar]. – Toshkent: "O'qituvchi" MMIB, 2021. – 160 b.
4. Tarbiya: 6-sinf uchun darslik / [Tuzuvchilar: A. Ibragimov va boshqalar]. – Toshkent: "O'qituvchi" MMIB, 2020. – 128 b.
5. Tarbiya: 5-sinf uchun darslik / [Tuzuvchilar: M. Quronov va boshqalar]. – Toshkent: "G'afur G'ulom", 2020. – 144 b.
6. Karimov M. Media-madaniyat va axborot iste'moli odobi. – Toshkent: "Ma'naviyat", 2022. – 112 b.
7. Shomurodov H. Raqamli dunyoda yoshlar tarbiyasi va media-immunitet masalalari. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2023. – 184 b.